

TEMIR YO‘L TRANSPORTI TIZIMINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Axmedov O‘tkirjon Aloviddin o‘g‘li
Alfraganus University Iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot kafedrası o‘qituvchisi
Baxromova Indira Azizjon qizi
Alfraganus University Iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot yo‘nalishi 1-kurs talabasi
G‘ulomova Gulasal Azizjonovna
Alfraganus University Iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Kalit so‘zlar: temir yo‘l transporti, innovatsiya, modernizatsiya, raqamlashtirish, logistika, davlat-xususiy sheriklik

KIRISH

Temir yo‘l transporti tizimi mamlakat iqtisodiy infratuzilmasining ajralmas qismi hisoblanadi. U nafaqat yuk va yo‘lovchi tashishda, balki mintaqaviy va xalqaro iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Biroq so‘nggi yillarda raqobatbardosh transport tizimlarini joriy etish zarurati temir yo‘l tizimini modernizatsiya qilish, uni innovatsion asosda rivojlantirishni talab qilmoqda. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — temir yo‘l transporti tizimini innovatsion rivojlantirish mexanizmlarini o‘rganish va ularni takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdir.

METODLAR

Tadqiqotda tizimli tahlil, statistik tahlil, SWOT-tahlil va solishtirma tahlil metodlaridan foydalanildi. "O‘zbekiston temir yo‘llari" AJ faoliyati, 2018–2023 yillardagi rivojlanish ko‘rsatkichlari, shuningdek, Germaniya, Xitoy va Rossiya kabi davlatlarning ilg‘or temir yo‘l tizimlari o‘rganildi. Soha mutaxassislari bilan suhbatlar, rasmiy hisobotlar va ochiq manbalar asosida tahlil olib borildi.

NATIJALAR

Tahlillar natijasida quyidagilar aniqlandi:

- Mavjud texnik parkning 60% dan ortig‘i eskirgan, modernizatsiyaga muhtoj;
 - Raqamli boshqaruv tizimlari faqat ayrim sohalarda joriy etilgan, umumiy integratsiya yo‘q;
 - Yuk tashishda logistika zanjiri uzluksiz emas, intermodal aloqalar zaif;
 - Soha mutaxassislarning innovatsion bilim va ko‘nikmalari yetarli emas;
 - Davlat-xususiy sheriklik loyihalari hali keng ko‘lamda yo‘lga qo‘yilmagan.
- Shuningdek, quyidagi ijobiy o‘zgarishlar mavjud:

- Yangi elektrovoz va vagonlar xarid qilinmoqda;
- Logistika markazlari tashkil etilmoqda (masalan, Angren logistika markazi);
- “ERP” va “SCADA” tizimlari tajriba asosida tatbiq qilinmoqda.

MUHOKAMA

Temir yo‘l transporti tizimini innovatsion rivojlantirish uchun quyidagi mexanizmlarni takomillashtirish maqsadga muvofiq:

1. **Texnik modernizatsiya:** Lokomotiv va vagon parkini yangilash, temir yo‘l liniyalarini rekonstruksiya qilish, signalizatsiya tizimlarini avtomatlashtirish.
2. **Raqamlashtirish:** ERP va SCADA kabi zamonaviy boshqaruv tizimlarini to‘liq joriy etish, yo‘lovchilar va yuk egalariga onlayn xizmatlar yaratish.
3. **Logistika integratsiyasi:** Temir yo‘lni avtomobil va havo transporti bilan bog‘lovchi intermodal tizimlarni yo‘lga qo‘yish, logistika markazlarini ko‘paytirish.
4. **Kadrlar tayyorlash:** Innovatsion bilimlarga ega muhandis va mutaxassislarni tayyorlash, xalqaro treninglar tashkil etish.
5. **Davlat-xususiy sheriklik:** Infratuzilma loyihalariga xususiy sektorni jalb qilish, investitsiya muhitini yaxshilash.

Ushbu takomillashtirishlar orqali temir yo‘l transporti tizimi yanada samarali, xavfsiz va raqobatbardosh bo‘lishi mumkin.

XULOSA

Temir yo‘l transporti tizimi mamlakat iqtisodiyoti va infratuzilmasining ajralmas bo‘lagi bo‘lib, uning innovatsion rivojlanishi iqtisodiy o‘sish, logistika samaradorligi hamda xalqaro raqobatbardoshlikni ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, mavjud temir yo‘l tizimi qator muammolarga ega — texnik park eskirgani, raqamli tizimlarning yetarli darajada joriy etilmagani, logistika zanjirining uzluksiz emasligi va kadrlar tayyorlashdagi bo‘shliqlar tizim samaradorligini pasaytirmoqda.

Shu bilan birga, sohada bir qator ijobiy islohotlar amalga oshirilmoqda — yangi elektrovoz va vagonlar xarid qilinmoqda, logistika markazlari tashkil etilmoqda, boshqaruvda zamonaviy texnologiyalar sinov tariqasida joriy etilmoqda.

Temir yo‘l transportini innovatsion rivojlantirish uchun texnik modernizatsiya, raqamlashtirish, logistika integratsiyasi, kadrlar tayyorlash va davlat-xususiy sheriklik kabi ustuvor yo‘nalishlarni takomillashtirish zarur. Ushbu mexanizmlarni kompleks ravishda joriy etish orqali temir yo‘l tizimini yanada samarali, xavfsiz, xizmat ko‘rsatishda qulay va iqtisodiy jihatdan raqobatbardosh holga keltirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Transport sohasini isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmonlari va qarorlari. – T.: Lex.uz, 2017–2023 yillar.
2. “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ yillik hisobotlari (2018–2023). – T.: www.railway.uz

3. Baxromov B. “Transport tizimini modernizatsiya qilishning iqtisodiy asoslari”. – T.: Iqtisodiyot, 2021.
4. Xalqaro transport forumlari materiallari. – OECD/ITF Reports, www.itf-oecd.org
5. Karimov D. “Logistika va intermodal transport tizimlari: nazariya va amaliyot”. – T.: Fan va texnologiya, 2020.
6. Statistika qo‘mitasi ma’lumotlari – www.stat.uz
7. Germany Trade & Invest: “Railway sector in Germany – innovations and opportunities”, 2021.
8. World Bank. “Railway Reform: Toolkit for Improving Rail Sector Performance”. – Washington, 2017.
9. Xitoy temir yo‘llari (CRRC) rasmiy sayti – www.crrecg.cc
10. Rossiya temir yo‘llari (RZD) yillik hisobotlari – www.rzd.ru